

# Tolali chiqindilarini sifat ko'rsatkichlari va ularni tahlili

Doston Anorboyev  
Rahmonberdi Parmonqulov  
Jizzax politexnika instituti

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada ip yigirishda chiqindilar miqdor jihatidan salmoqli ulushga egaligi bilan birga, qayta ishlash uchun alohida tozalashni taqozo etadi. Yuqoridagi holatlar va ma'lumotlarni hisobga olgan holda ushbu tadqiqotda turli tarkibli aralashmalarni qayta ishlashda hosil bo'lgan chiqindilarni yig'ish, dastlabki qayta ishlash va ishchi aralashmalarga qo'shish imkoniyatlari o'rganildi.

**Kalit so'zlar:** tola, tolali chiqindi, tip, nav, momiq

## Fiber waste quality indicators and their analysis

Doston Anorboyev  
Rahmonberdi Parmonqulov  
Jizzakh Polytechnic Institute

**Abstract:** In this article, while the waste in spinning has a significant share in terms of quantity, it requires separate treatment for recycling. Taking into account the above circumstances and information, in this study, the possibilities of collecting waste generated during the processing of mixtures with different compositions, preliminary processing and adding them to working mixtures were studied.

**Keywords:** fiber, fibrous waste, type, grade, lint

**Kirish.** Xalq iste'mol mollari ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish barcha turdagi ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar sifatini yaxshilashga, assortimentini kengaytirishga, zamonaviy iste'molchilar talablariga javob beradigan yangi turdagi mahsulotlarni ishlab chiqarishni ko'paytirishga, mahsulotlarning ulushini ko'paytirishga asoslangan. Mahsulot ishlab chiqarishning yuqori sifat toifasi va yaxlit mahsulot sifatini boshqarish tizimlarini joriy etish.

O'tgan asrning 80-yillariga qadar chiqindilar va past navli paxtadan ip ishlab chiqarish uchun faqat mehnat va jihozlarning unumdorligi, past tozalash qobiliyati va changning yuqori miqdori bilan ajralib turadigan apparatlar va halqali yigirish tizimlaridan foydalanilgan.

**Asosiy qism.** Ip yigirishda tolali aralashmaga qo'shiladigan tolali chiqindilarning turi va miqdorini tanlash murakkab masaladir. Birinchi sabab -

chiqindilar paydo bo'ladigan joylar va ishlatilgan boshlang'ich xomashyo aralashmasi tarkibining vaqt o'tishi bilan o'zgaruvchanligi. Ikkinchisi, chiqindilar nomiga nisbatan ishlatiladigan atama bilan, ularning o'ziga xos sifat tarkibini ko'rsatib bo'lmaydi.

Barcha turdagi paxta tolasini qayta ishlashdagi ikkilamchi moddiy resurslarga O'zDSt 3310-2018 davlat standarti qo'llaniladi [1].

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, ma'lum bir tolali chiqindilar yoki raqamlashning standart ta'riflari ularning sifat tarkibini etarli darajada tavsiflamaydi.

Bu ma'lumotlar dastlabki aralashmaga qo'shilgan tolalar sinfini hisobga olmaydi. Ma'lumki, tolalar sinfi ulardagi nuqsonlar va yot aralashmalarining umumiy miqdorini tavsiflaydi. Sinflar orasidagi farqlar tolaning sanoat naviga ham bog'liq. Qo'shni navlar va sinflar orasidagi nuqsonlar va yot aralashmalarining miqdoriy farqi 0,5% dan 3,5% gacha bo'ladi. Odatda bu farqlar birlamchi aralashmani hosil qilishda hisobga olinadi. Biroq, hosil bo'lgan chiqindilarda bu farqli o'zgarish juda katta bo'ladi.

Ip yigirishda chiqindilar miqdor jihatidan salmoqli ulushga egaligi bilan birga, qayta ishlash uchun alohida tozalashni taqozo etadi. Yuqoridagi holatlar va ma'lumotlarni hisobga olgan holda ushbu tadqiqotda turli tarkibli aralashmalarni qayta ishlashda hosil bo'lgan chiqindilarni yig'ish, dastlabki qayta ishlash va ishchi aralashmalarga qo'shish imkoniyatlari o'rganildi [2].

Tadqiqotlar uchta yigiruv fabrikasining ishlab chiqarish sharoitida olib borildi. Bu korxonalarda o'rnatilgan texnologik tizimlarning uchta varianti qo'llaniladi, ulardan ikkitasida pnevmomexanik usulda iplar ishlab chiqariladi. Ushbu korxonalarda titish va tozalash, aralashtirish va tarash jarayonlari Truetzschler (Germaniya) firmasining mashinalarida amalga oshiriladi [3]. Uchinchi korxonada ip halqali usulda ishlab chiqariladi. Bu yerda titish va tozalash, aralashtirish va tarash jarayonlari JINTAN mashinalarida amalga oshiriladi.

Tadqiqotlarda 10 ta namunalar tanlab olindi. Ularning 2 ta namunasi paxta tolasini hisoblanadi. 1-jadvalda namunalarning nomlari, tayyorlash joylari va xususiyatlari ko'rsatilgan.

Pnevmomexanik yigirish usulida ip uzilish darajasiga ta'minlash piltasining asosiy sifat ko'rsatkichlari ta'sir ko'rsatishi aniqlandi: tarkibidagi nuqsonlar va chiqindi aralashmalari va dog'lar, tolali konus komplekslarini uzish, piltaning notekisligidir.

1-jadval.

Tolalar va tolali chiqindilar namunalarining nomlari, joyi va xususiyatlari

| Titish- tozalash agregati va tarash mashinalari | Namuna raqami | Namunaning tavsifi                                        |
|-------------------------------------------------|---------------|-----------------------------------------------------------|
| JINTAN firmasining jihozlari                    | 1             | 5 tip I nav paxta tolasini                                |
|                                                 | 2             | Tarash mashinasida ajralib, kompaktorda yig'ilgan St.7,11 |

|                                                         |    | chiqindilar                                                           |
|---------------------------------------------------------|----|-----------------------------------------------------------------------|
|                                                         | 3  | Kompaktorda yig'ilgan oreshka va momiq St.3                           |
| Truetzschler firmasining jihozlari (pnevmomexanik usul) | 4  | 4 tip II nav paxta tolasi                                             |
|                                                         | 5  | Tarash mashinasidan olingan va presslangan St 7,11 chiqindilari       |
|                                                         | 6  | Tarash mashinasida ajralib, kompaktorda yig'ilgan St.7,11 chiqindilar |
| Truetzschler firmasining jihozlari (halqali usul)       | 7  | Tarash mashinasida ajralib, kompaktorda yig'ilgan St.7,11 chiqindilar |
|                                                         | 8  | Kompaktorda yig'ilgan oreshka va momiq St.3                           |
| Chiqindilarni tozalash agregati UOA-2                   | 9  | Tarash mashinasining tozalangan St. 7,11 chiqindilari                 |
|                                                         | 10 | Tozalangan oreshka va momiq St.3                                      |

Ip yigirishda chiqindilar miqdor jihatidan salmoqli ulushga egaligi bilan birga, qayta ishlash uchun alohida tozalashni taqozo etadi. Yuqoridagi holatlar va ma'lumotlarni hisobga olgan holda ushbu tadqiqotda turli tarkibli aralashmalarni qayta ishlashda hosil bo'lgan chiqindilarni yig'ish, dastlabki qayta ishlash va ishchi aralashmalarga qo'shish imkoniyatlari o'rganildi.

Odatda tolalar va tolali chiqindilarning tarkibidagi nuqsonlar, tolalar va xor-xas miqdorini aniqlash hamda tahlili uchun quyidagi usullar qo'llaniladi: namunani qo'lda saralash, namunalardagi nuqsonlar va xor-xaslarni qurilmalarda ajratish, namunalarga reaktivlar bilan ishlov berish [4].

Xulosa. Qo'lda saralash katta mehnat talab qilishiga qaramay, ushbu usul har xil nuqsonlar va xor-xaslarni ayrim turlarini sinchkovlik bilan aniqlashga imkon beradi. Bunday natijalar nuqsonlarning hosil bo'lish sabablarini o'rganish va ularni bartaraf etish choralari bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish uchun zarur.

### Foydalanilgan adabiyotlar

1. Жуманиязов Қ., Анорбоев Д. ЙИГИРИШ КОРХОНАСИ ЧИҚИНДИЛАРИДАН ПНЕВМОМЕХАНИК ИП ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ИМКОНИАТИНИ ТАДҚИҚ ЭТИШ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 29. – №. 1. – С. 96-99.
2. Жуманиязов Қ., Анорбоев Д. ЮҚОРИ ЧИЗИҚИЙ ЗИЧЛИКДАГИ ИП ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ИМКОНИАТЛАРИ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 29. – №. 1. – С. 100-103.
3. Kawser M. N. et al. Investigating the properties of cotton fabric coating with polyacrylic rubber and using this polyacrylic rubber coated fabric as an alternative to polyethylene bags //IOP Conference Series: Earth and Environmental Science. – IOP Publishing, 2023. – Т. 1142. – №. 1. – С. 012078.
4. Мусаев Н. М., Каримов С. Влияние вида соединения двухслойного трикотажа на его технологические параметры. – 2019.